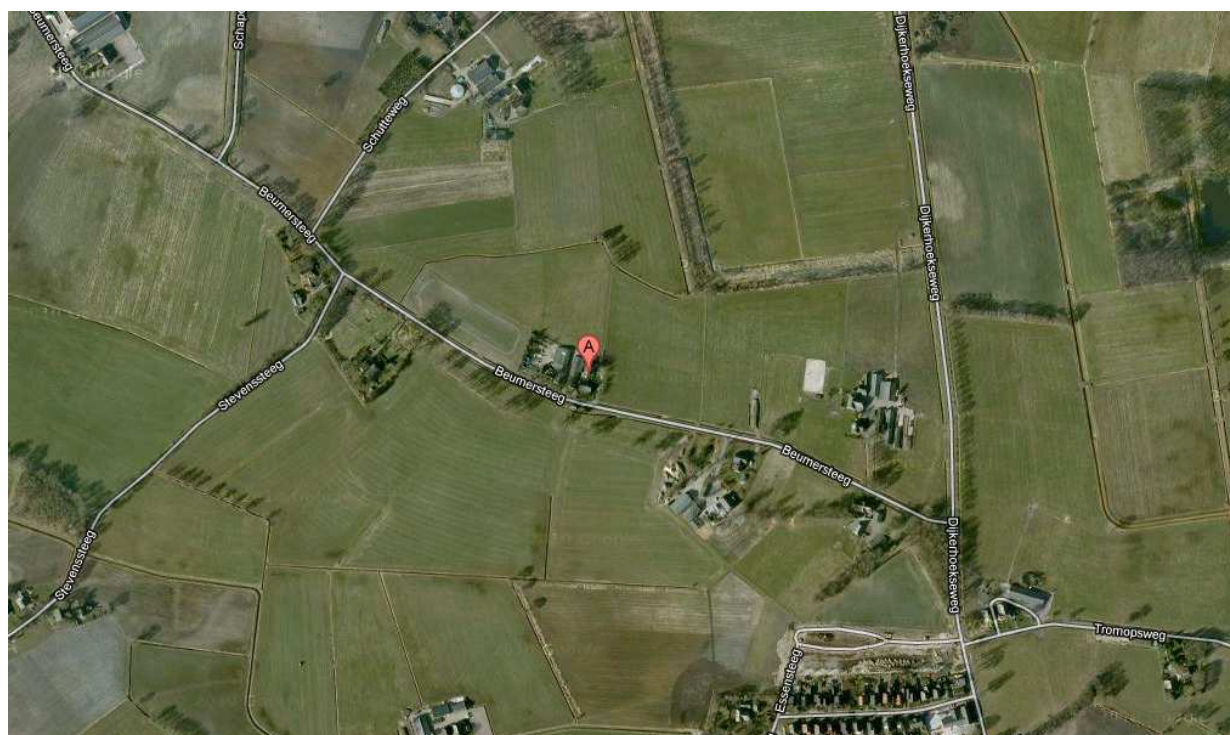

.....

landschapsplan

INHOUD

1	Inleiding.....	3
2.	Het plangebied	4
2.1	Geomorfologie	4
3.0	De bestaande situatie.....	7
3.1	Ligging in de omgeving.....	7
3.2	Aanwezige agrarische bebouwing.....	7
4.	Beleid.....	9
4.1	Provinciaal beleid, de omgevingsvisie (2009)	9
4.2	Gemeentelijk beleid, landschapsontwikkelingsplan (LOP).....	12
5.1	Het ontwerp	15
5.2	Meerwaarde.....	16
6.	Toelichting.	17

Bijlage 1 Ontwerptekening

1 INLEIDING.

Aan de Beumersteeg 5 bij Dijkerhoek staat het gemengd agrarisch bedrijf van familie Klein Teeselink. Vanwege wetmatige ontwikkelingen in de varkenshouderij is de varkenstak van het bedrijf recent beëindigd. Het gevolg daarvan is dat een deel van de bedrijfsgebouwen geen functie meer hebben. Door deelname aan de Rood voor Rood-regeling worden de varkensstallen gesloopt en wordt er een nieuwe woning gebouwd.

In dit rapport wordt allereerst ingegaan op de bestaande situatie en de situering van de geplande bebouwing.

Vervolgens komt zowel het relevante provinciale als ook het gemeentelijke beleid aan de orde. De vertaling van het beleid naar het plan en de inrichtingseisen worden in het daaropvolgende hoofdstuk besproken.

Bij dit rapport is de tekening op schaal bijgevoegd. De beplantingslijst staat op de uitgewerkte tekening.

2. HET PLANGEBIED

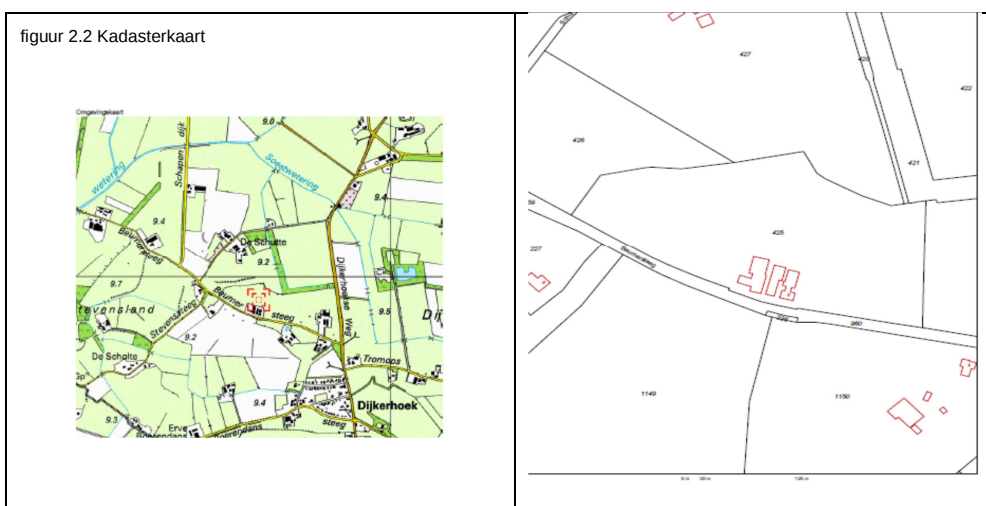
In maart 2005 is door de provincie Overijssel de regeling Rood voor Rood met gesloten beurs vastgesteld. Het doel van deze regeling is het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het landelijk gebied door de sloop van landschap ontsierende bebouwing. Door het toepassen van deze regeling komt de initiatiefnemer in aanmerking voor het realiseren van een nieuwe woning in het buitengebied. Om dit te kunnen verwezenlijken moet het bestemmingsplan aangepast worden.

Figuur 2.1 Overzicht ligging Beumersteeg 5

Op de volgende figuren worden de ligging op de topografische en op de kadasterkaart nog eens weergegeven.

figuur 2.2 Kadasterkaart

2.1 GEOMORFOLOGIE

Als we kijken naar geologie, geomorfologie en bodemkunde van het gebied blijkt het volgende, Het perceel ligt in een gebied van dekzandruggen en –wellingen¹ (vormeenheid 2M14), ontstaan in het pleistoceen. Geologisch behoort dit dekzandgebied tot de Formatie van Twente. Als we de omgeving bodemkundig bekijken vinden we er vooral veldpodzolgronden.² Veldpodzolgronden³ zijn vrij laaggeleden humuspodzolen met een voor een belangrijk deel ontijzerd profiel. Een veldpodzol heeft een vrij dunne A1-laag, namelijk dunner dan 30 cm.

Figuur 2.4 4K14 Dekzandrug (oud bouwlanddek)

2.2 Historie

De op één na laatste ijstijd wordt als hoofdverantwoordelijke gezien voor het ontstaan van het grootste deel van ons land. De Sallands heuvelrug werd opgestuwd door het 'aanstormende' ijs., het Saale-tijdperk, van 200.000 jaar tot 130.000 jaar geleden. Hierna volgden eeuwen van betrekkelijke rust, maar dat veranderde toen de laatste ijstijd zich aanmeldde. Het ijs kwam niet in ons land maar er heerste wel een toendraklimaat. De ondergrond was in de zomer en de winter bevroren. In de eeuwen daarna zorgde de wind, water, planten en dieren voor een verdere stoffering van het landschap. Het water afkomstig van smeltend ijs en neerslag namen zanddeeltjes mee. Deze werden afgezet op de plaats waar de snelheid van het water afnam. Zo ontstonden de dekzanden waar Dijkervoer op is gebouwd. We spreken hier van 'oude dekzanden' aan de oostkant en van 'jonge dekzanden' aan de westkant. Simpel gezegd zijn de jonge dekzanden ontstaan als gevolg van de stormen die er heersten. Het zand is hoofdzakelijk afkomstig van de stuwwallen (Sallandse heuvelrug en Veluwe) en van de oude dekzanden aan de voet van deze stuwwallen. Belangrijk voor het gebied waar Dijkervoer op is ontstaan is dan nog de vorming van de dekzandruggen. Deze 'lage dekzandruggen' bevinden zich als langgerekte zandheuvels, of als hoefijzervormige grofkorrelige heuvels. Voor de omgeving van Dijkervoer, de broekgronden zijn deze zandruggen erg belangrijk gebleken. Dit vond plaats in het Weichseltijdperk. Deze eindigde zo rond 9000 voor Christus. Daarna ging de temperatuur naar boven en verschenen op de dekzandlagen grote loofbossen en grote grasvlaktes. Wanneer de mens zijn intrede doet in onze regio is het bewoonbare deel van Dijkervoer nog erg klein. De droge delen bestaan uit de langwerpige zandruggen zoals we nu nog herkennen als de 'kamp' oostelijk van de Dijkervoerse weg. Maar het bleef allemaal zeer kleinschalig. Waarom? Waarschijnlijk omdat de omliggende gronden hoofdzakelijk bestond uit moerassen en andere onbegaanbaar terrein. Dit komt omdat tussen de Sallandse Heuvelrug en de Veluwe een gebied ontstond waar regen- en smeltwater slecht kon worden afgevoerd. Over het algemeen zijn dekzanden goed water doorlaatbaar. Alleen zitten in de ondergrond nog veel ondoordringbare lemlagen. Deze zijn ontstaan in de voorlaatste ijstijd door de schuring van gletsjerijs en vooruit gestuwde gletscherstenen. Daaroverheen is het dekzand gekomen. Veel waterafvoer moet dan ook horizontaal geschieden in de bovenste grondlagen. Doordat de aanvulling met (vooral) regenwater hoger of gelijk is aan de afvoer blijven deze gronden duizenden jaren hoofdzakelijk bestaan uit veengronden, moerassen en broekgronden. Maar bovenal: ongeschikt als landbouwgrond.

De historische kaarten die te vinden zijn op 'gis openbaar' laten dit zien..

Figuur 2.5 Historische atlas anno

Figuur 2.6 kaart 1950

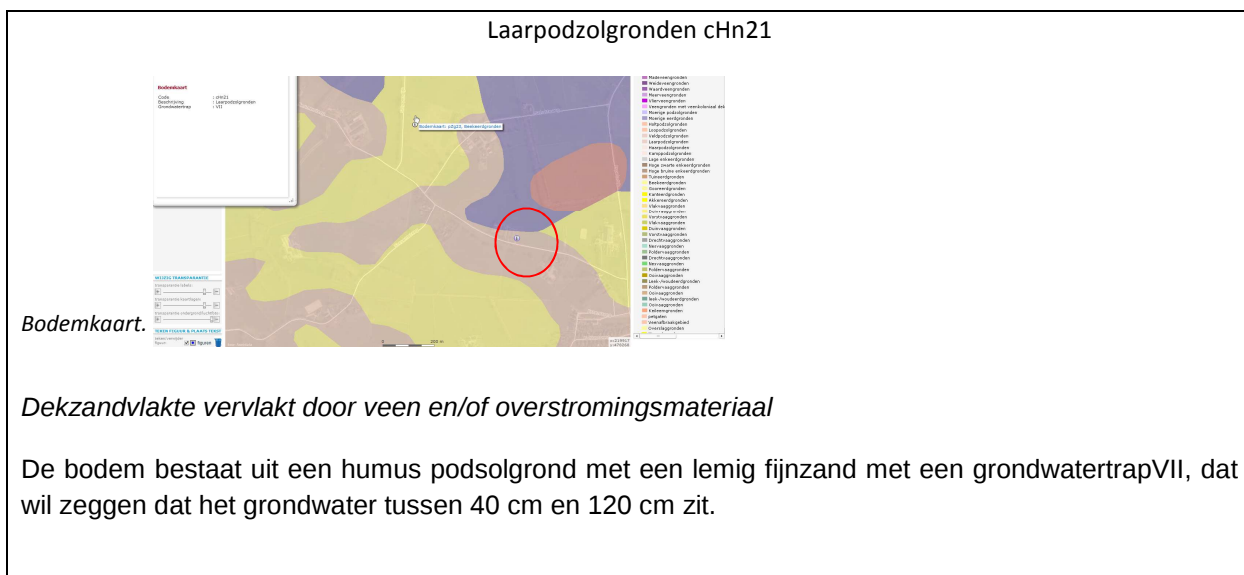
¹Bronnen: <http://avn.geog.uu.nl/13geologie/79/79.html> en <http://avn.geog.uu.nl/13geologie/79/78.html>;

² gisopenbaar.Overijssel.../-bodemkaart

³ Bodemkunde, dr.ir.s.f. kuipers

Volgens Zonneveld ⁴ kent het landschap van de jonge heideontginningen de rechte lijnen, die bij de moderne ontwikkelingswerkzaamheden van het begin van de vorige eeuw favoriet waren. Soms zijn de kavelgrenzen geaccentueerd door houtwallen, maar vaak heeft het prikkeldraad vanaf het begin af aan de rol van grensaanduiding vervuld. Het gebied kon vooral ontwikkeld worden door de komst van de kunstmest en daarmee gepaard gaand het verdwijnen van de schaapskuddes. Zo kon het heidegebied omgezet worden in akker- en weiland. In gebieden met voor landbouw ongeschikte gronden werden geen akkers of weiden aangelegd maar (naald)bomen geplant.

⁴ Levend land, de geografie van het Nederlandse landschap, dr. J. Zonneveld

3.0 DE BESTAANDE SITUATIE

In dit hoofdstuk wordt de huidige situatie van de bij de ontwikkeling betrokken percelen beschreven. Daarbij wordt onder andere ingegaan op de locatie en vindt een omschrijving plaats van de te slopen opstallen.

3.1 LIGGING IN DE OMGEVING

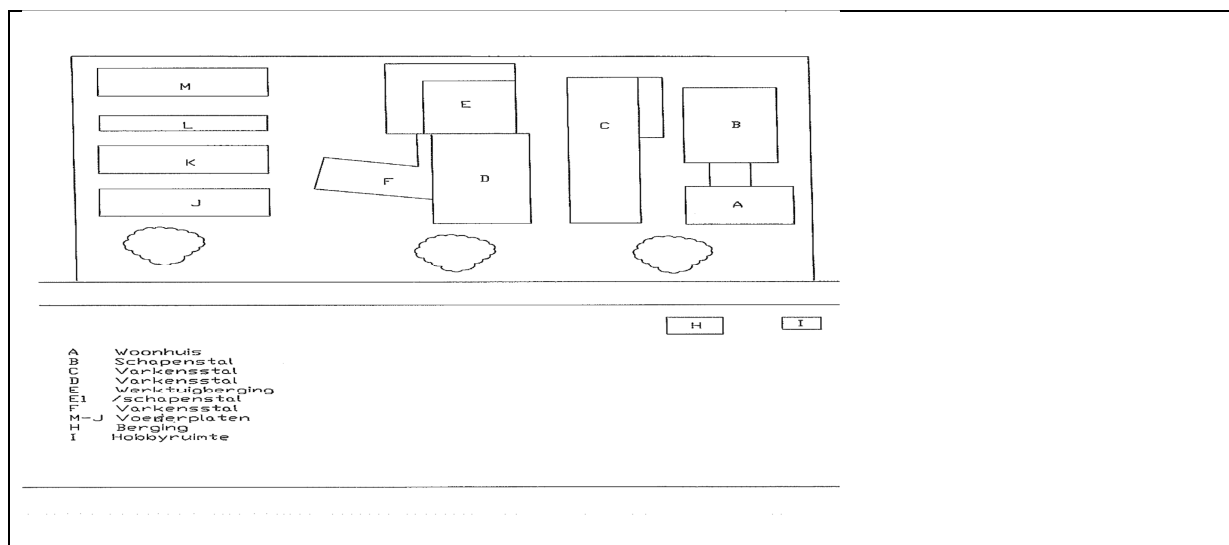
De te saneren agrarische locatie bevindt zich aan de Beumersteeg 5 in het buitengebied van Holten.

3.2 AANWEZIGE AGRARISCHE BEBOUWING

Op het perceel aan de Beumersteeg 5 bevinden zich een woning met bijbehorende agrarische opstallen. Deze opstallen dienen als stalruimte voor het vee en voor stalling van machines om de gronden mee te onderhouden. De woning blijft behouden, de aanwezige agrarische opstallen worden verwijderd. Hieronder is een foto-overzicht van de locatie opgenomen. De stal aangrenzend aan het woonhuis blijft behouden.

Figuur 3: te slopen en te behouden bebouwing

Te slopen bedrijfsopstallen

In totaal zal 880 m2 aan landschap ontsierende bebouwing worden gesloopt.

4. BELEID

Voor het gebied waarin het gebied ligt, is zowel provinciale als gemeentelijke regelgeving geformuleerd. Op provinciaal niveau is de Omgevingsvisie bepalend; op gemeentelijk niveau gaat het om de en om het Landschapsontwikkelingsgebied.

4.1 PROVINCIAAL BELEID, DE OMGEVINGSVISIE (2009)

Volgens de Omgevingsvisie Overijssel ligt de lokatie als een flank in het Mixlandschap met landbouw, natuur en water. Het ligt op oude dekzandvlakte.

Het Mixlandschap geldt als een gebied waar ruimte is voor landbouw, landschapsontwikkeling, natuur, cultuurhistorie, vrije tijd, wonen en overige bedrijvigheid.

Sinds de Omgevingsvisie voor de provincie Overijssel op 1 juli 2009 is vastgesteld, is het Streekplan Overijssel 2000+ komen te vervallen. Het ruimtelijke beleid van de gemeente wordt nu geregeld binnen de Omgevingsvisie die de rol vervult van onder meer:

- ☐ Structuurvisie onder de (nieuwe) Wet ruimtelijke ordening.
- ☐ Regionaal waterplan onder de (nieuwe) waterwet.
- ☐ Milieubeleidsplan onder de Wet milieubeheer.

Ruimtelijke kwaliteit

Omdat ruimtelijke kwaliteit subjectief is, is een goede ruimtelijke kwaliteit lastig vast te stellen. De provincie hanteert daarom de volgende definitie: ruimtelijke kwaliteit is datgene dat ruimte geschikt maakt en houdt, voor wat voor mens, plant en dier belangrijk is. De verschillende gebieden met ieder hun eigen karakteristieke kenmerken, moeten volgens de Omgevingsvisie versterkt en vernieuwd worden. In de Omgevingsvisie is het "spectrum aan verschillende gebiedskenmerken" gegroepeerd in vier zogeheten "lagen". Zo is er de natuurlijke laag, de laag van het agrarisch cultuurlandschap, een stedelijke laag en een lust- en leisure-laag.

Aan de hand van deze lagenbenadering zet de provincie in op nieuwe verbindingen tussen bestaande kwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen, maar ook tussen oud en nieuw, tussen snel en traag, tussen stad en land, tussen rood en groen, tussen opbrengsten en kosten. De ambitie is een kwaliteitsontwikkeling in gang te zetten, waarbij elk project, elke ontwikkeling bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Als basis voor de inhoudelijke sturing worden de aanwezige gebiedskenmerken genomen. Deze kenmerken moeten niet alleen maar beschermd worden, maar juist ook verbonden worden met nieuwe ontwikkelingen. Uit de daarvoor vervaardigde 'Catalogus Gebiedskenmerken'⁵ blijkt het volgende. Op blz. 71 van deze catalogus wordt een overzicht gegeven van de in Overijssel aanwezige landschapstypen met bijbehorende structuurdragers en nederzettingvormen. Bij het jonge heide- en ontginningenlandschap behoren rechte ontginningslijnen en wegraven. Op blz. 82 en 83 van ditzelfde document worden de kenmerken, ontwikkelingsrichtingen, ambitie en sturing beschreven. In dit document zijn de kenmerken als volgt omschreven:

'De grote oppervlakte aan – voormalige – natte en droge heidegronden was oorspronkelijk functioneel verbonden met het essen- en oude hoevenlandschap; hier werd geweid en werden plaggen gestoken voor in de stal; in de stal bemeste plaggen dienden als structuurverbeteraar en bemesting voor de akkergronden op de essen. Na de uitvinding van kunstmest ging deze functie verloren en werden deze gronden grotendeels in cultuur gebracht. Aanvankelijk kleinschalig en min of meer individueel door keuterboertjes, later werd de ontginning planmatig en grootschalig aangepakt. Ten opzichte van

⁵ Catalogus gebiedskenmerken Omgevingsvisie, deel 2, natuurlijke laag, laag van het agrarisch cultuurlandschap, blz 71, 82 en 83, jonge heide- en broekontginningen.

omliggende essen- en hoevenlandschap zijn de landbouwontginningen relatief grote open ruimtes, deels omzoomd door boscomplex. Erven liggen als blokken aan de weg geschakeld. Wegen zijn lanen met lange rechtstanden.....'.

De ontwikkelingen worden in drie richtingen gegeven, namelijk:

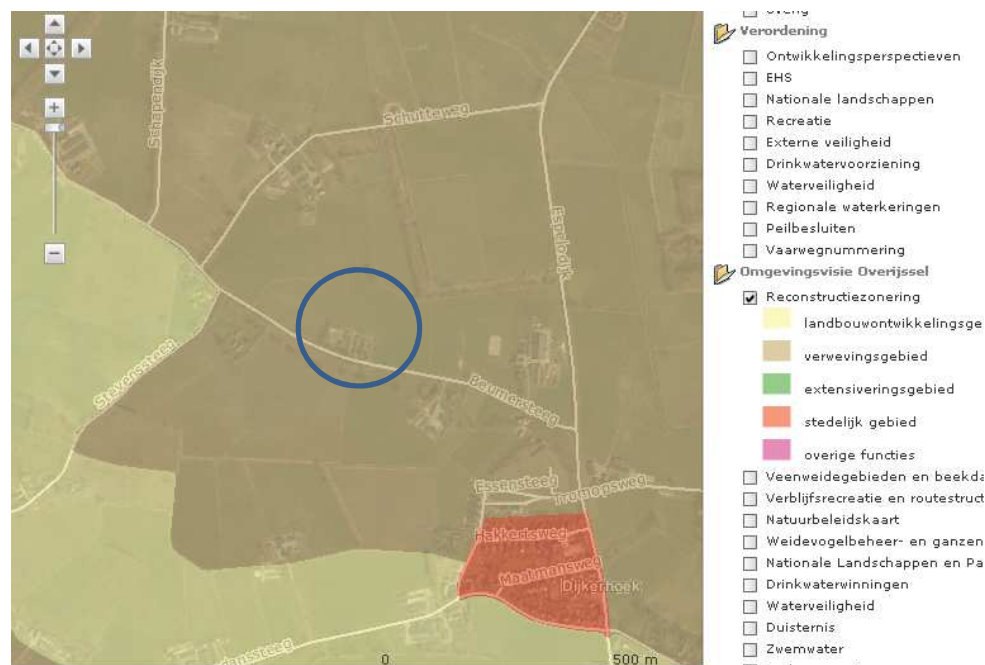
- schaalvergroting
- transformatie
- verschuiving in de beleving van open ruimte naar bedrijfskavel

De ambitie voor dit gebied is de ruimtelijke kwaliteit een stevige impuls te geven en soms een transformatie te bewerkstelligen, zeker wanneer daar aanleiding toe is. De dragende structuren die gevormd worden door landschappelijke raamwerken van lanen, bosstroken en waterlopen die hier de rechtlijnige ontginningsstructuren weergeven, moeten versterkt worden. Binnen deze raamwerken is er ruimte voor verdere ontwikkeling van bestaande erven en soms de vestiging van nieuwe erven. Deze nieuwe erven dienen dan wel een stevige landschappelijke jas krijgen. Onder het kopje 'sturing' wordt de volgende richting voor dit gebied aangegeven: Ontwikkelingen die plaatsvinden in de agrarische ontginningslandschappen, moeten bijdragen aan behoud en versterking van de dragende lineaire structuren van lanen, bosstroken en waterlopen en ontginningslinten met erven en de daarbij kenmerkende grote ruimtematen.

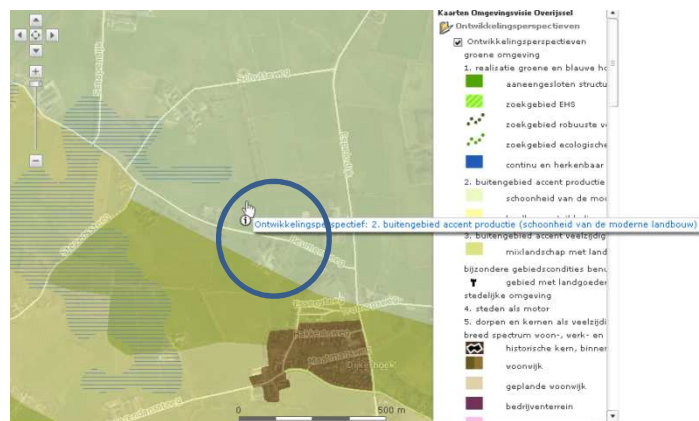
De volgende kaarten geven deze kenmerken nog eens duidelijk weer.

Ligging verwevingsgebied

Deze zone betreft gebieden in het noorden, oosten en zuidwesten van het plangebied. Daarnaast worden enkele open gebieden gelegen tussen bestaande bosgebieden gerekend tot deze zone. In relatie tot de zonering uit het reconstructieplan Salland-Twente, maakt de zone deel uit van het verwevingsgebied

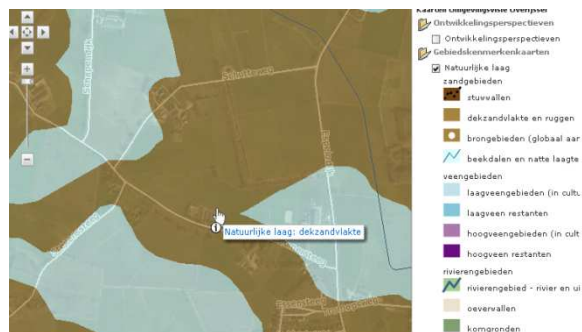

figuur 3.1 Oude hoevenlandschap

De ambitie is het kleinschalige, afwisselende oude hoevenlandschap vanuit de verspreid liggende erven een ontwikkelingsimpuls te geven. Deze erven bieden veel ruimte voor landbouw, wonen, werken, recreatie, mits er wordt voortgebouwd aan kenmerkende structuren van het landschap: de open esjes, de routes over de erven, de erf- en landschapsbeplantingen. Binnen deze structuren zijn er volop mogelijkheden om een functioneel grootschalig landbouw in een kleinschalig landschap te ontwikkelen.

figuur 3.2. Dekzandvlakte

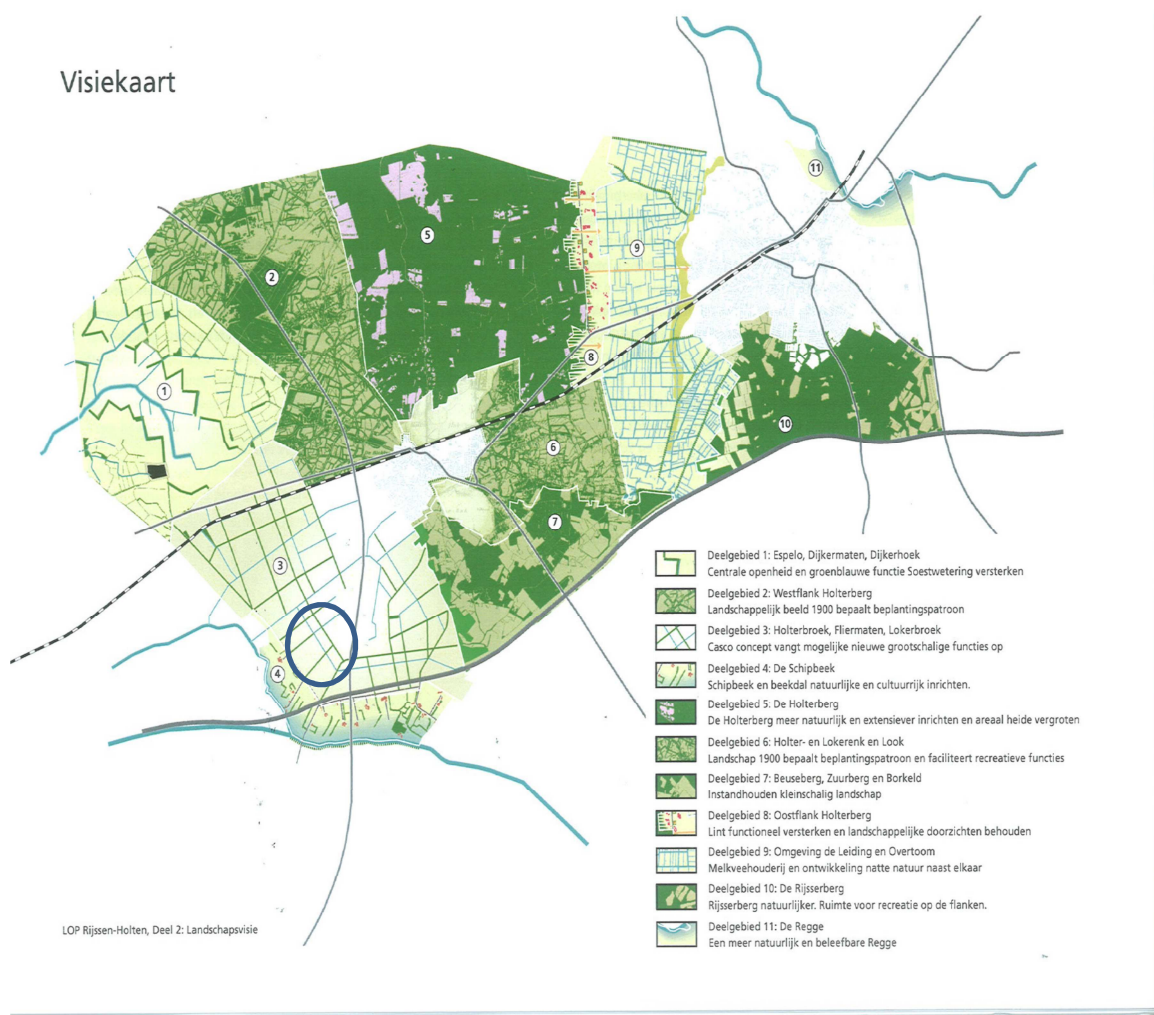
De ambitie is de natuurlijke verschillen tussen hoog en laag en tussen droog en nat functioneel meer sturend en beleefbaar te maken. Dit kan bijvoorbeeld door een meer natuurlijk watersysteem en door beplanting met 'natuurlijke' soorten. En door de (strekkings)richting van het landschap te benutten in gebiedsontwerpen.

Het dekzandgebied kenmerkt zich door een afwisselend landschap van jonge ontginningen. Voor het dekzandgebied geldt dat de kavelstructuur - de 'waaier' waarvan alle lijnen uitkomen in de puntlanden - wordt benut als vormgevend principe voor landschapsversterking. In het dekzandgebied gaat het hierbij vooral om wegbeplanting en perceelgrensbeplanting. De verkaveling is het landschappelijke kader bij ruimtelijke ontwikkelingen zoals dorpsuitbreidingen en de eventuele in plaatsing van nieuwe agrarische bedrijven in de primaire landbouwgebieden.

4.2 GEMEENTELIJK BELEID, LANDSCHAPSONTWIKKELINGSPLAN (LOP)

Op het hoogste schaalniveau (hele plangebied) is de herkenbaarheid van de twee grote eenheden van het dekzandgebied en het laagveengebied en de duidelijke overgang daartussen, waardevol. De basis van de landschappelijke kwaliteit van de gemeente Rijssen-Holten is de samenhang binnen verschillende deelgebieden en de herkenbaarheid van de verschillende landschapstypen. De landschapstypen hebben elk hun eigen kenmerken kwaliteiten, structuren en waarden. Deze zijn duidelijk bepaald door de ondergrond - bodem/water - en de ontginningsgeschiedenis. Daarnaast heeft het buitengebied van de gemeente Rijssen-Holten veel specifieke kwaliteiten zoals karakteristieke (historische) landschapsstructuren, cultuurhistorische objecten, natuurwaarden, landschapsbelevingswaarden en oriëntatiepunten. Al deze kwaliteiten zijn onderdelen van de identiteit van de gemeente Rijssen-Holten. Op lokaal niveau is het landschap veranderd door het verdwijnen van kavelgrens- en wegbeplanting in besloten gebieden en door (vaak spontane) begroeiing in open gebieden.

Visiekaart

4.3 STATUS VAN HET LANDSCHAPSPLAN

Het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) van de gemeente Rijssen-Holten is vastgesteld door de gemeenteraad op 26 mei 2008. Doel van het LOP is (geweest) een duidelijke visie op het veranderende landschap te ontwikkelen en de landschappelijke kwaliteiten beter te verankeren in het gemeentelijk beleid en waar mogelijk de landschappelijke kwaliteiten te versterken. Het LOP moest enerzijds bruikbaar zijn als actief ontwikkelingsinstrument om gemeentelijke initiatieven te sturen en anderzijds een toetsingskader vormen voor planontwikkeling door particulieren.

Tevens geeft het Landschapsplan Rijssen-Holten een nadere invulling van de Kadernota Buitengebied. Het landschapsplan levert bouwstenen voor behoud en versterking van het landschap, bijvoorbeeld voor de ruimtelijke ontwikkelingen van:

- ✚ Houtsingellandschap
- ✚ Jonge ontginningenlandschap
- ✚ Bos- en heidelandschap

Figuur 3.7. De verkavelingspatronen in het jonge ontginningslandschap in het plangebied

Een kampenlandschap is herkenbaar aan o.a.; een min of meer blokvormig perceel akkerland dat afzonderlijk met een haag of houtwal omheind is. De kampen, die vaak door individuele boeren werden aangelegd, ontstonden op plaatsen waar slechts kleinere dekzandruggen of -koppen aanwezig waren. Het kampenlandschap wordt gevormd door restanten van een van oorsprong kleinschalig reliëfrijk oud ontginningsgebied met kleine verspreid gelegen akkers en graslanden, een rijkdom aan beplante steilranden, houtwallen en gegroepeerde boerderijen.

Het LOP geeft de volgende kenmerken en wensen van het gebied aan

- Aansluiten op het rechtlijnige blokvormig verkavelingspatroon;
 - De ligging van de verspreide erven (bebouwingsstructuur) langs cultuurhistorisch waardevolle (dijk)wegen als inspiratiebron;
 - Karakteristieke landschapselementen toepassen (elzen)singels en bomenrijen;
 - Respecteren openheid landschap;
 - Behouden en versterken landschappelijke doorzichten;
 - Aansluiten op bestaande en naastgelegen erfstructuur.
- Landschappelijke opgaven vanuit de omgevingsvisie Overijssel (die van toepassing zijn op de locatie)
- Dekzandvlakten en ruggen krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van de hoofdlijnen het huidige reliëf.
 - Als ontwikkelingen plaats vinden, dan dragen deze bij aan het beter zichtbaar en beleefbaar maken van de hoogteverschillen en het watersysteem. Beiden zijn tevens uitgangspunt bij (her)inrichting.
 - Bij ontwikkelingen is de (strekkings)richting van het landschap, gevormd door de afwisseling van beekdalen en ruggen, het uitgangspunt.
 - Als ontwikkelingen plaatsvinden in het oude hoevenlandschap, dan dragen deze bij aan behoud en accentuering van de dragende structuren (groenstructuur en routes) van het oude hoevenlandschap en aan de samenhang en de karakteristieke verschillen tussen de landschapselementen: de erven met beplanting; open (es)jes; beekdal; voormalige heidevelden; de mate van openheid en kleinschaligheid.
 - Behouden en versterken bestaande landschapswaarden;
 - Voortborduren op bestaande landschapselementen; Landschappelijke opgaven vanuit het LOP (die van toepassing zijn op de locatie)
 - Het bieden van ruimte voor agrarische voorzieningen in het lint;
 - Het vergroten van de groene ruimtelijke kwaliteit rond de erven;
 - Het behouden van doorzichten en daarmee behoud van sfeercontrast tussen de west- en oostzijde van het lint.

5.1 HET ONTWERP

Hieronder vaksgewijs een korte toelichting op bij het plan behorende kaart met de landschappelijke erfinrichting. Ook beheer en eindbeeld worden kort aangestipt. Een uitgebreidere beschrijving daarvoor geeft de bijlage 1.

Vak A Boomgaard.

Bij een boerderij hoort van oudsher een boomgaard. Daarom wordt voorgesteld op het weiland aan de westzijde van het perceel een boomgaard aan te leggen. De boomgaard wordt gedeeltelijk omzoomd door een beukenhaag. In de boomgaard komen oude hoogstam fruitrassen als appel en peer. In de boomgaard zal er kleinvee (ganzen en kippen) komen voor de begrazing van de boomgaard. Jaarlijks is er vorm snoei nodig van de hoogstamfruitbomen op een zodanige wijze dat de bomen vruchten zullen dragen.

Vak B Beukenhaag

Langs de boomgaard komt er een beukenhaag.. Doel is dus een afscheiding van het gaas om de boomgaard bewerkstelligen. Het is de bedoeling twee keer per jaar maaien tegen ongewenste gewassen (onkruid). Het eindbeeld is een dichte haag.

Vak C Laanbomen

De twee inritten worden versterkt door laanbeplanting. Hiervoor wordt er voorgesteld om lindebomen te planten.

Vak D Singel

Aan de westzijde worden de bedrijfsgebouwen gecamoufleerd door een brede singel van 8 meter. Deze singel heeft als functie visuele afscheiding en als windbreker. In de jeugdfase de beplanting licht snoeien en onkruidvrij houden van de beplanting. Onkruidvrij houden gebeurt door twee keer per jaar tussen de beplanting te maaien.

Vak E Solitaire bomen

Voor de windbreking komen aan de noordzijde boomvormers te staan. Deze camoufleren ook de gebouwen. Het advies is de bomen jaarlijks te snoeien. Het eindbeeld is een transparante beplanting.

Vak F Walnoot

Op een erf behoort een walnoot. Deze stond vroeger bij stalruimte van het vee. Hij is hier gesitueerd bij de nu nog nieuw te bouwen schuur.

Vak G struweel

Langs het gazon komt een gemengde haag. Er is hier gekozen voor een struweelhaag omdat alleen beukenhaag om het erf het erf heel steriel maakt en een struwelen haag beter in het landschap past met een hogere natuurwaarde. Deze haag dient als afscheiding naar het agrarisch gebied. De haag wordt niet hoger dan 1.00 meter. De haag zal ik 1 keer per jaar gesnoeid worden.

Vak H Erf

Vlak voor een boerderij staan van vroeger uit vaak bomen die de woning van benodigde schaduw voorzien. Er waren immers weinig andere mogelijkheden tot koeling. Hiervoor werden vaak knotlindes gebruikt. Knotlindes horen dus van oudsher op een boerenerf thuis. Daarom worden vlak voor de woning drie knotlindes geplant. Het gaat hierbij om zomerlinde. De lindebomen dienen dus als zonwering voor het woonhuis, maar geven de woning ook een voornaam aanzicht. Voorgesteld wordt de lindes eerst te laten groeien, totdat ze de hoogte hebben bereikt dat ze goed geknot kunnen worden. Daarna een jaarlijkse knot. Het eindbeeld is een hoofdstam met een geknotte vorm.

5.2 MEERWAARDE

De voorgestelde ontwikkelingen leiden tot een versterking van de ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied van de gemeente Rijssen-Holten. Deze meerwaarde vertaalt zich in het volgende:

1. Verdwijning van landschap ontsierende bebouwing. Door het toepassen van de Rood voor Rood regeling voor het slopen van schuren neemt de hoeveelheid landschap ontsierende bebouwing in het buitengebied af.
2. Versterken van landschappelijke, ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteit. Door het slopen van voormalige agrarische bedrijfsbebouwing, het herstellen van de historische karakteristieken rond het perceel en het creëren van de mogelijkheid van natuurontwikkeling, wordt de landschappelijke kwaliteit in het buitengebied van Rijssen-Holten versterkt.

Het belangrijkste uitgangspunt is het perceel zo in te richten dat het past in het beeld en de structuur van het oude Overijsselse landschap. Daarbij valt te denken het herstellen van singels en lanen, het terugbrengen van de karakteristieke beplantingssoorten.

6. TOELICHTING.

Laan of solitaire bomen.

Een mooie aankleding van de boerderij, windkering en schaduwwerking, dat zijn de kenmerken van een laan of solitaire boom. Bomen van tientallen, soms meer dan honderd jaar oud, zijn een sieraad van een boeren erf.

Ontstaan

Bomen werden op en nabij een boerderij geplant om schaduw te bieden aan de bedrijfsgebouwen. Ook als bescherming tegen de harde wind in de herfst en de winter waren redenen om een boom aan te planten. De boom gaf ook schaduw aan vee. Ook kon de boom zijn aangeplant op later van te oogsten: vruchten, snoeihout of hardhout. De bomen werden zodanig gesnoeid dat de takken geen hinder geven bij de bedrijfsvoering.

Laanbomen of solitaire bomen zijn er in vele soorten en maten. Van functieverlies naar hernieuwde belangstelling Door een veranderende bedrijfsvoering op het boerenerf zijn veel bomen de afgelopen jaren verdwenen. De machines worden steeds groter en breder waardoor een oprijlaan met aan weerszijde een laanbeplanting te smal is geworden. Ook het uitbreiden van bedrijfsgebouwen draagt er toe bij dat bomen zijn verdwenen. Vervallen beplanting van monumentale boerderijen worden steeds vaker gerestaureerd waardoor de eigenaar ook over gaat tot het herplanten of opknappen van bomen. Zeer waardevolle en monumentale bomen kunnen zijn beschermd in een bestemmingsplan. Ook is in vrijwel alle gemeenten een kapverordening die bepaald dat voor bomen met een bepaalde omvang een kapvergunning moet worden aangevraagd. In sommige gevallen kan de gemeente aan het verstrekken van een kapvergunning verordenen dat er een nieuwe boom wordt herplant.

De waarde voor landschap.

De bomen fleuren en kleuren het landschap op, zorgen voor de broodnodige afwisseling en verlenen het erf zijn karakteristieke aanblik.

Beheer.

Bomen dienen regelmatig te worden gesnoeid. Afhankelijk van de functie en standplaats van de boom moet er een snoeiprogramma gemaakt worden. In het algemeen kan men stellen dat de laan of solitaire boom na de aanplant een kroon / stam verhouding heeft van 1:1. Na ongeveer 10 jaar wordt de verhouding stam/ kroon steeds groter. Dit is echter per boom verschillend maar doorgaans kan men een verhouding van 1:3 aanhouden. Het snoeien van bomen vindt meestal plaats in de periode november – maart. Esdoorn, berk en haagbeuk: grote kans op bloeden (sapstroom die blijft lopen). Snoeien na de langste dag en voor 1 september.

Schaduwbomen.

Vroeger stonden in bijna ieder weiland wel een aantal bomen. Rond het middaguur kon je de koeien vredig in de schaduw hun siësta zien houden.

Tegenwoordig zie je de koeien bijna alleen nog in saaie, door prikkeldraad begrensde grasvlaktes. In te veel gevallen vinden ze er geen beschutting tegen de brandende zon of luwte bij regen en wind. Bovendien staan de dieren er maar te grazen, of liggen ze herkauwend in het gras. Je vraagt je af hoe een koeienleven er uit zou zien als het landschap weer wat natuurlijker zou zijn. Als er voldoende bomen, bosjes en hagen stonden waaronder de dieren zich in de schaduw terug kunnen trekken, als er poelen waren om in te baden en doorsteekjes tussen de boomgroepen door, van een weiland naar het andere.

Hoogstam

Bloesem in het voorjaar, schaduw in de zomer, een paar kisten fruit in het najaar en het hele jaar door een karakteristieke erfbeplanting. Dat zijn de kenmerken van een boomgaard met hoogstamvruchtbomen. Hoogstamfruit kent een keur aan ouderwetse soorten appels, peren, pruimen en kersen waarvan men nog steeds kan watertanden.

Ontstaan

Sterappel, Notarisappel, Bellefleur, Keuleman, Conference, Suikerpeer, Winterjan, Opal, Eldense blauwe zijn voorbeelden van Hollandse klassiekers. Het zijn eerbiedwaardige smaakmakers met een lange historie, die, al is het kleinschalig, gelukkig nog steeds worden geteeld. Tot in het begin van deze eeuw beschikten veel landbouwbedrijven over een eigen boomgaard. Vaak had men ook hoogstamvruchtbomen als leibomen of laanbeplanting. Door de opkomst van zelfstandige fruitteeltbedrijven, waar lagere boomtypes werden gekweekt, kwam daar de klad in. De boeren boomgaarden begonnen zoetjes aan te verdwijnen, en daarmee ook de hoogstamvruchtbomen. Het oogsten van hoogstamfruit werd te arbeidsintensief en de opbrengst was laag. Dus wat was nog het nut van hoogstambomen?

Van functieverlies naar hernieuwde belangstelling

Smaakveranderingen van de consument en productiemaatregelen van de overheid hebben er vervolgens toe bijgedragen dat met de hoogstamvruchtbomen ook traditionele fruitrassen dreigden te verdwijnen. Toch ontstond er echter weer een bescheiden vraag naar gezonder, liefst onbespoten fruit, en naar de oude rassen en smaken. De eeuwenoude cultuur van hoogstamvruchtbomen en boerenboomgaarden bleef daardoor behouden. Tegenwoordig worden in overleg met boeren weer veel boomgaardjes opgeknapt en wordt er voor nieuwe aanplant gezorgd. Daarbij zijn niet alleen de liefhebbers van fruit met smaak en kraak gebaat, maar ook het landschap en de natuur.

De waarde voor natuur en landschap

Hoogstamvruchtbomen zijn het domein van veel insecten en geliefd bij de ringmus, ekster, spreeuw, merel en grote lijster. Oude bomen met holten in de stam bieden broedgelegenheid aan steenuilen en herbergen vaak bijzondere (zang)vogels als de gekraagde roodstaart en de groene specht, en soms ook aan vleermuizen. De stammen zijn dikwijls bedekt met een deken van mossen en korstmossen. Bovendien trekt gevallen fruit in het najaar veel vlinders aan. De landschappelijke waarde is al even aangestipt. De bomen fleuren en kleuren het landschap op, zorgen voor de broodnodige afwisseling en verlenen het erf zijn karakteristieke aanblik.

Beheer

Om goed te floreren moeten hoogstamvruchtbomen twee- tot driejaarlijks worden gesnoeid. Anders kan er onvoldoende licht en lucht in de kroon doordringen en blijft het aantal bloeiende scheuten beperkt. Er wordt in de vorstvrije periode; in de winter gesnoeid, dat wil zeggen tussen november en maart. Goed snoeien bevordert niet alleen de fruitopbrengst maar ook de levensduur van de boom. Het snoeien van appel- en perebomen kent twee vormen, namelijk de vormsnoei en de onderhoudssnoei. Bij het vormsnoeien van jonge appelbomen (in een bolvorm) blijft een kroon met vier of vijf zogeheten gesteltakken over. Gesteltakken zijn dikke takken, die op 1,75 a 2 meter hoogte uit de stam ontspringen. Deze takken worden zorgvuldig uitgekozen omdat ze de hele kroon moeten dragen. Bij het vormsnoeien van jonge perebomen (in een piramidevorm) gaat het erom een kroon met vier zijwaartse takken en een rechtopstaande harttak te ontwikkelen. Langs de harttak moet een spiraal van gesteltakken ontstaan. Van beneden naar boven neemt de lengte hiervan af, zodat dus een piramidevorm ontstaat.

Onderhoudssnoei is erop gericht de gesteltakken in goede conditie te houden en in aantal uit te breiden. Doorgezakte takken die andere in de weg zitten, worden verwijderd, evenals het lange hout in de kroon en het waterlot aan de gesteltakken. Veel oude bomen zijn onderhevig aan achterstallig onderhoud en hiervan moeten dan ook de grote, dode en met kanker aangetaste takken boven in de kroon worden weggesnoeid. Vervolgens wordt de rest van de overbodige takken, waaronder het waterlot, verwijderd. Kerse- en pruimebomen worden over het algemeen matig gesnoeid.

Veevraat kan worden voorkomen met een boomkorf van gaas of prikkeldraad dat aan drie of vier palen rondom de boom is bevestigd. Tegen vraat is meestal alleen een boommanchet bestand.

Aanplant

De beste tijd voor nieuwe aanplant - zowel het opvullen van opengevallen plaatsen als het planten op nieuwe plaatsen - is het vroege voorjaar, dus in februari of maart. Het plantgat moet zo ruim zijn dat de wortels er wijd in kunnen worden uitgespreid. De entplaats moet 5 tot 10 cm boven de grond komen. Aan de windzijde, op zo'n 15 cm van de boom, wordt een boompaal geplaatst waaraan de jonge aanplant met een brede band wordt bevestigd. Vervolgens worden de gesteltakken met touwtjes of gewichtjes in een hoek van 45 tot 60 graden ten opzichte van de stam uitgebogen. De keuze van soort en ras hangt af van persoonlijke smaak en grondsoort. Op natte grond voldoen pruimen en peren beter dan appels en kersen. Belangrijk voor de traditionele boomgaard is echter een gevarieerde samenstelling. De bomen worden soort bij soort geplant, want elk ras wordt door bepaalde andere bestoven, die dus bij voorkeur in de buurt moeten staan. Hoogstamvruchtbomen kunnen grote bomen worden en daarom moeten ze ver genoeg uit elkaar staan. Voor appelbomen is de afstand 10-12 meter, perebomen 8-10 meter, pruimebomen 5-6 meter, voor de zure kersebomen 5-6 meter en voor de zoete kersebomen 8-10 meter. Dit zijn richtlijnen, die per soort nog kunnen verschillen.

Hakhoutsingels rond boerderijen

Hakhoutsingels bestaan uit een grote variatie van bomen en struiken. De bomen worden beheerd als hakhout. Deze zijn dan omgevormd tot stobben. Daartussen bevinden zich ruigte en struiken, en hier en daar ineens een gewone opgaande boom. Het is een stukje natuur dat is ontstaan door menselijke activiteiten.

Ontstaan

Hakhoutsingels zijn in de 20e eeuw aangelegd rond boerderijen, recreatieterreinen en industrieterreinen. De bomen en struiken werden dicht op elkaar aangeplant, meestal in meerdere rijen. Er werd na een aantal jaren gedund en na een verloop van jaren bij de grond afgezet om de stronken vervolgens te laten ontspruiten. De keuze van de boomsoort hing uiteraard af van de grondsoort en zo kunnen hakhoutsingels per regio verschillen. Op droge zandige gronden domineren eiken, in de rivierkleigebieden de essen en op de nattere gronden wilgen en zwarte els.

Van functieverlies naar hernieuwde belangstelling

Het grootste probleem bij het beheren van een hakhoutsingel is het ontbreken van een vervolg na de aanplant. Meestal wordt er nog wel een keer gedund, maar vervolgens “vergeet” men de hakhoutsingel in een onderhoudscyclus op te nemen. Daar waar de hakhoutsingel zich wist te ontwikkelen tot een gewoon bos, verdwenen de struiklaag en ondergroei bijna volledig als gevolg van het gesloten bladerdak. Tegenwoordig is er gelukkig weer belangstelling voor hakhoutsingels. De reden daarvoor is onder andere het economisch nut (bescherming van gebouwen tegen wind), maar de waarde die het heeft voor het landschap en de natuur.

De waarde voor natuur en landschap

Voor vogels is de structuur van de vegetatie belangrijker dan de soortensamenstelling. Doordat de structuur van de hakhoutsingels in de loop van de hakcyclus voortdurend verandert, is deze voor veel vogels een aantrekkelijk territorium. In iedere fase zijn er andere soorten. Kort na de hak zijn de pioniervogels er te vinden of soorten van ruigtekruiden, dan de struweelvogels, de struikvogels, en ten slotte de boomvogels. Zo huizen er dus om beurten uiteenlopende soorten als de wilde eend, fitis, fazant, braamsluiper, zwartkop, spotvogel, merel, tjiftjaf, zanglijster, tuinfluiter, pimpelmees, matkop, wielewaal, tortelduif, wielewaal en grote bonte specht. Wordt de hakhoutsingel in een beperkte hakcyclus gehouden, dan neemt de soortenrijkdom af, maar is van de voorkomende soort het aantal hoger dan in een hakhoutsingel met verschillende kapcyclus. Ook voor het behoud van de rijkdom aan bladmossen, kruiden, varens, insecten en zoogdieren is de hakcyclus belangrijk. Dankzij de fasestructuur zijn hakhoutsingels tevens een dynamische verrijking van het landschap. Ze tonen een ongekend rijke variatie aan groen, in de vorm van stobben, ruigten, struiken en bomen. Samen zorgen ze voor een bont kleurenpalet.

Beheer

Voor het behoud van de natuurlijke rijkdom kan de hakhoutsingel het best worden onderhouden volgens de methode die vroeger werd gebruikt in geriefbosjes. Er werd toen in geriefhoutbosjes een hakcyclus van zes tot tien jaar (bij eiken ook 15 jaar) toegepast. Meer dan vroeger wordt nu echter niet een hele hakhoutsingel ineens afgezet, maar slechts een deel. Voor de flora en de fauna is het namelijk belangrijk dat de verschillende fases, en daardoor de verschillende vegetatiestructuren, naast elkaar blijven bestaan. Bij hakhoutbeheer worden alle overjarige staken op een stobbe afgezet. Hierdoor ziet de hakhoutsingel er het eerste jaar wel erg kaal uit, maar na twee jaar staat er al weer twee meter lange scheuten op de stobben. Is er nog niet eerder afgezet waardoor er nog geen stobbe aanwezig zijn, dan zet men de aanwezige struiken en bomen op een hoogte van 30 cm boven de grond af. De beste tijd hiervoor is de periode van november tot begin maart. Per 100 m² blijft een enkele staak, de overstaander, staan. Dit is ook nodig als er nieuwe bomen of struiken worden aangeplant. De overstaanders fungeren dan als wind-, vorst- en zonnenscherm voor de jonge aanplant. Struwelen van meidoorn en sleedoorn dienen waar mogelijk gespaard te blijven, evenals de kruidlaag. Het afgezette hout kan worden afgevoerd, maar ook voor houtrillen worden gebruikt. Deze houtrillen zijn van belang als broed- en vluchtplaats voor vogels en insecten. Bij het aanplanten van een hakhoutsingel gebruikt

men verschillende soorten bomen en struiken. Snelgroeiende soorten zoals populier en wilg worden gebruikt als wijker. Deze struiken en bomen worden bij de eerste dunning als eerste verwijderd om ruimte te creëren voor de overblijvers. Het aanplanten geschiedt op een onderlinge afstand van $1\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ meter. De planten worden met minimaal drie planten van dezelfde soort groepsgewijs geplant. Plant de lagere struiken en bomen vooral aan de zijanten van de hakhoutsingel en de hogere soorten vooral in de kern van de hakhoutsingel. Laat echter ook struiken in de kern van de hakhoutsingel terug komen en soms een hogere boom aan de zijkant. Het aanplanten kan het beste gebeuren in een met gras bedekte grond. Men dient dan de eerste twee jaar na aanplant het plantmateriaal met een bosmaaier vrij te maaien. Het maaisel hoeft niet afgevoerd te worden. Ook kan men overwegen de grond eerst om te spitten en vervolgens aan te planten. Als er is aangeplant kan men een klavermengsel gebruiken om de zwarte grond in te zaaien. Het wordt afgeraden om de strook waarin is aangeplant "zwart telaten liggen". Bij zwarte liggende grond is de kans op minder gewenste kruiden zoals brandnetel en akkerdistel groot.

